

LẬP DÀN Ý BÀI VĂN THUYẾT MINH

A – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Giúp HS :

- Thấy được sự cần thiết của việc lập dàn ý khi làm văn nói chung và viết bài văn thuyết minh nói riêng.
- Củng cố vững chắc hơn kĩ năng lập dàn ý.
- Vận dụng các kĩ năng đó để lập dàn ý cho một bài văn thuyết minh có đề tài gần gũi với cuộc sống hoặc công việc học tập.

B – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

I – NỘI DUNG

1. Đặc điểm bài học

a) Lập dàn ý là một kĩ năng rất cần thiết cho việc viết một bài văn. Không xây dựng được dàn ý thì không thể viết được bài văn cũng như không thể biết được vị trí của đoạn văn cần viết trong bài.

b) Ở bài học này, những kiến thức và kĩ năng lập dàn ý đối với HS từ lâu đã không còn là mới mẻ. Sẽ là không hợp lí, nếu ở bài học này, GV để lãng phí thời gian vào việc dạy lại từ đầu lí thuyết về dàn ý và cách lập dàn ý. Hiệu quả sư phạm sẽ cao hơn khi GV từ chỗ yêu cầu HS nhắc lại những kiến thức cơ bản đó hướng dẫn các em lập một dàn ý phù hợp với đặc trưng của kiểu bài văn thuyết minh và đáp ứng được một cách tốt nhất những yêu cầu đã được đặt ra ở đề bài.

c) Khi hướng dẫn HS trong bài luyện tập này, GV cần lưu ý thêm một số điểm sau :

– Không nên biến quá trình hướng dẫn luyện tập thành dịp để giảng lại một lần nữa những kiến thức lí thuyết mà HS đã được học rồi vì đây là bài thực hành. Nhưng cũng cần tránh lối hướng dẫn thực hành tách rời lí thuyết vì sẽ dẫn HS tới chỗ mò mẫm, hoặc tiếp thu sự hướng dẫn của thầy, cô giáo một cách máy móc, cứng nhắc, không chắc chắn và thiếu sáng tạo.

– SGK đưa ra một số tình huống để HS được lựa chọn hoặc phân biệt đúng – sai. GV không nên chỉ quan tâm đến kết quả lựa chọn hoặc phân biệt của HS (chọn như thế đúng hay sai, đủ hay thiếu,...), mà còn cần yêu cầu các em nói rõ vì sao mình lại

lựa chọn (phân biệt) như thế. Có như vậy, GV mới giúp HS thực sự nâng cao trình độ hiểu biết và phát triển năng lực tư duy.

– SGK cũng dành nhiều “khoảng trống” để cho HS bộc lộ những suy nghĩ độc lập, sáng tạo của mình. Đây là cơ hội để GV khuyến khích HS đưa ra những ý kiến, những tìm tòi, phát hiện riêng. GV tuyệt đối không áp đặt các em phải suy nghĩ hay diễn đạt hệt như mình. Nếu ý kiến của HS có sai sót thì GV cần uốn nắn, nhưng phải làm sao để các em không bị mất đi niềm hào hứng, sự tự tin trong luyện tập.

2. Trọng tâm bài học

a) Đây là một bài luyện tập, vì thế, trọng tâm của bài học đương nhiên phải được đặt vào khâu vận dụng, thực hành. Việc nhắc lại và củng cố các kiến thức lí thuyết tương ứng là cần thiết, nhưng chỉ cần thiết khi nhờ đó mà kết quả luyện tập, thực hành được nâng cao hơn và vững chắc hơn.

b) Trong bài học này, HS tập lập dàn ý cho bài văn thuyết minh – một trong những công đoạn của quá trình làm một bài văn. Về nguyên tắc, đây là một kĩ năng rất quan trọng và đòi hỏi phải được chú trọng. Tuy nhiên, GV cũng có thể và nên, qua thực tế làm bài của HS (trong các bài làm văn số 4 và số 5), tập trung nhiều hơn vào khâu mà đa số các em còn yếu.

II – PHƯƠNG PHÁP VÀ TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Tạo tình huống

Việc luyện tập nên được tiến hành trên cơ sở tập lập dàn ý cho một đề bài cụ thể. GV có thể sử dụng đề bài trong SGK, nhưng cũng có thể đưa ra một đề bài khác, với điều kiện đề bài đó phải thật gần gũi và vừa sức đối với phần lớn HS trong lớp.

Tuy nhiên, ở bước này, GV không thể chỉ làm một việc giản đơn là đưa ra một đề bài. GV còn rất cần phải làm cho HS được thật sự sống với tình huống của đề bài đó. Cần làm cho các em hình dung được : các em như đang đứng trước ai, đang hết sức cố gắng để thể hiện thật rõ những tri thức chuẩn xác, khoa học, khách quan về người (hoặc sự vật, hiện tượng) nào. HS càng được sống như thật với tình huống thuyết minh thì việc thuyết minh của các em càng tự nhiên, sinh động và có hiệu quả.

2. Hướng dẫn lập dàn ý

GV có thể yêu cầu HS nhắc lại các phần chính của một bài văn và nhiệm vụ chủ yếu của từng phần, trên cơ sở đó tạo cho các em một không khí thi đua làm việc, nhằm tìm cách xây dựng nội dung chính của mỗi phần cụ thể.

a) Phần mở bài

Có thể hướng dẫn HS theo một trong các cách :

– Cách thứ nhất : Cho HS thảo luận các câu hỏi trong điểm II.2.a của SGK để từ đó phác ra định hướng của mở bài.

– Cách thứ hai : Đưa ra một hướng mở bài (có thể yêu cầu một HS làm trước, cũng có thể do GV tự nghĩ ra) rồi hướng dẫn HS thảo luận để phân tích, sửa chữa và đi đến thống nhất về yêu cầu mà phần mở bài cần đạt được.

b) Phần thân bài

Có thể hướng dẫn HS theo một trong hai cách nêu ở điểm II.2.b, SGK. Trong quá trình gọi mở, dẫn dắt, GV cần làm cho các em thấy được :

– Các ý nêu trong thân bài phải bảo đảm được tính chính xác, khoa học, khách quan và phù hợp với yêu cầu thuyết minh đã nêu ở đề bài.

– Không bắt buộc phải sắp xếp các ý theo một trật tự duy nhất. HS có thể viết bài văn thuyết minh theo những cách sắp xếp ý khác nhau.

– Tuy nhiên, dù theo cách thức nào thì dàn ý ở phần thân bài cũng phải đạt được các yêu cầu cụ thể sau :

+ Các ý phải phù hợp với yêu cầu thuyết minh, không bị lạc đề.

+ Các ý phải đủ để làm rõ được điều cần thuyết minh, không sơ sài, thiếu sót.

+ Các ý phải được sắp xếp theo một hệ thống thống nhất để không bị trùng lặp hay chồng chéo.

GV có thể đưa ra một vài trường hợp cụ thể để hướng dẫn HS nhận xét và sửa chữa (nếu cần).

c) Phần kết bài

Có thể hướng dẫn HS theo gợi ý ở điểm II.2.c, SGK.

III – KIỂM TRA, ĐÁNH GIÁ – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

1. Kiểm tra, đánh giá

Việc kiểm tra, đánh giá cần tập trung vào những trọng tâm sau :

– Xác định bố cục ba phần của bài văn thuyết minh và nhiệm vụ của mỗi phần.

– Xác định dàn ý của một văn bản mẫu.

– Lập dàn ý cho một bài văn thuyết minh.

2. Gợi ý giải bài tập

a) Để làm tốt các bài tập, HS cần :

– Nắm vững mục đích thuyết minh.

– Có đủ tri thức chuẩn xác, khách quan, khoa học để thuyết minh.

– Nắm được nhiệm vụ của từng phần trong dàn ý.

b) Chẳng hạn như đối với đề bài thứ nhất : *Giới thiệu một tác giả văn học*, ngoài phần mở bài và kết bài giống như ở SGK, trong phần thân bài, HS cần phải nêu được :

– Theo cách thứ nhất : Thân thế và sự nghiệp của tác giả.

+ Thân thế (tiểu sử của tác giả từ khi sinh đến khi mất, theo từng giai đoạn của cuộc đời).

+ Sự nghiệp (tác phẩm của tác giả chia theo các giai đoạn, hoặc theo đề tài, thể loại, theo hình thức văn tự,...).

– Theo cách thứ hai : Thân thế và sự nghiệp của tác giả theo từng giai đoạn quan trọng của cuộc đời.